

Úřad pro ochranu osobních údajů

Pplk. Sochora 27, 170 00 Praha 7, Tel.: 234 665 111, Fax: 234 665 444; e-mail:] [• uoou.cz

Tento materiál byl zpracován ve spolupráci s MV ČR.

STANOVISKO č. 4/2004

červenec 2004, aktualizace červenec 2006, červen 2007

Aplikační výklad k části zákona č. 133/2000 Sb. o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel) v platném znění

Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), ve znění zákona č. 53/2004 Sb., kterým se mění některé zákony související s oblastí evidence obyvatel (dále jen „zákon“), s účinností od 1. dubna 2004 přinesl řadu změn. Jednou z nich je nové stanovení pravidel pro nakládání s rodným číslem a využívání rodného čísla. Úřadu pro ochranu osobních údajů (dále jen „Úřad“) svěřil zákon novou působnost spočívající v povinnosti ukládat sankce za tzv. jiné správní delikty (nikoliv tedy přestupky) při neoprávněném nakládání s rodným číslem, resp. při neoprávněném využívání rodných čísel. Rodné číslo (dále také „RČ“) je identifikátorem fyzické osoby, která splňuje podmínky pro jeho přidělení podle zákona, a je pro každou fyzickou osobu, vedenou v evidenci obyvatel, jedinečné. Z úhlu pohledu zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, v platném znění (dále jen „zákon o ochraně osobních údajů“) se tedy jedná o osobní údaj, jehož zpracování je limitováno zvláštním zákonem.

Zcela základním ustanovením je § 13 odst. 7 ¹⁾ zákona, které svěřuje nositeli RČ (nebo jeho zákonnému zástupci) právo výlučně rozhodovat o jeho užívání (zejména pro své potřeby) a o jeho využívání (jinými subjekty).

Ustanovení § 13 odst. 7 zákona odkazuje na § 13c odst. 1 zákona, který stanoví způsoby, jak lze RČ využívat. Využívat je tedy mohou, v souladu s **§ 13c odst. 1 písm. a)** tohoto ustanovení, subjekty zde uvedené, jimiž jsou ministerstva a jiné správní úřady, dále orgány pověřené výkonem státní správy, soudy při činnostech vyplývajících z jejich zákonem stanovené působnosti a v mezích této zákonem stanovené působnosti a notáři pro potřeby vedení Centrální evidence závětí. Sem patří i soudní exekutoři, kteří mohou využívat rodná čísla na základě ustanovení §§ 33a, 33b a 33c zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Do této kategorie subjektů budou patřit i orgány obce při výkonu přenesené působnosti, ne však již při výkonu samostatné působnosti. V samostatné působnosti se obce budou při využívání RČ řídit ustanovením § 13c odst. 1 písm. b), popřípadě ustanovením § 13c odst. 1 písm. c) zákona.

Protože orgány uvedené v § 13c odst. 1 písm. a) musejí při výkonu své působnosti vycházet ze zákonů a řídit se i dalšími právními předpisy vztahujícími se k jejich působnosti a mohou činit pouze to, co jim zákon ukládá, musejí všude tam, kde zákon umožňuje volbu využívat jako identifikační údaj RČ, nebo jiný osobní údaj, tuto volbu nositeli rodného čísla umožnit. Existuje řada zákonů, kde se zejména pro přiznání nějakého práva, žádosti či jiného úkonu fyzická osoba musí identifikovat nejen jménem, příjmením a adresou bydliště, ale také datem narození, nebo RČ. V těchto předpisech toto bývá vyjádřeno různým

¹⁾ Rodné číslo je oprávněna užívat nebo rozhodovat o jeho využívání v mezích stanovených zákonem (dále jen "nakládat s rodným číslem") výlučně fyzická osoba, které bylo rodné číslo přiděleno (dále jen "nositel rodného čísla"), nebo její zákonný zástupce; jinak lze rodné číslo využívat jen v případech stanovených v § 13c tohoto zákona.

způsobem, byť v omezeném počtu kombinací. Buď jsou vyžadovány oba údaje, nebo je použita dikce alternativního typu, například „... datum narození, nebo rodné číslo“ apod. V souladu s článkem 2 odst. 3 a 4 Ústavy ČR a čl. 2 a 3 Listiny základních práv a svobod nikdo nesmí být nucen činit to, co mu zákon neukládá, resp. státní moc může být uplatňována jen v případech, v mezích a způsoby, které zákon stanoví. S přihlédnutím k této ústavní zásadě: Jestliže fyzické osobě zákon neukládá povinnost identifikovat se rodným číslem (což je případ alternativní volby mezi identifikací rodným číslem nebo jiným osobním údajem), nelze po ní identifikaci rodným číslem požadovat. O této možnosti volby je takový orgán nebo instituce povinna informovat nositele RČ v souladu s ustanovením § 11 zákona o ochraně osobních údajů.

V souladu s ustanovením § 13c odst. 1 písm. b) zákona mohou RČ ke své činnosti využívat i jiné orgány, instituce nebo rovněž obecně osoby v případě, že je k tomu zmocní zvláštní zákon. Jde nepochybně o takové osoby nebo instituce jako je Policie České republiky, Státní zastupitelství, ale i o řadu soukromých právnických osob, které vykonávají svoji činnost nebo případně vedou evidence na základě zvláštního zákona (banky, pojišťovny, telekomunikační operátoři, zdravotnická zařízení, veřejnoprávní korporace jako jsou různé profesní komory, zdravotní pojišťovny apod.).

Pokud zvláštní zákon stanoví možnost volit mezi údaji (např. dikcí „datum narození, nebo RČ“), je opět na vůli nositele RČ, který z údajů uvedených ve zvláštním zákoně poskytne /např. ustanovení § 1a odst. 3 písm. a) zákona č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti ve znění pozdějších předpisů/. Ani v těchto případech nemohou osoby využívající RČ vnutit jeho nositeli své přesvědčení, že se „bez využívání RČ neobejdou“.

Jak v případě praktické aplikace § 13c odst. 1 písm. a), tak i při aplikaci § 13c odst. 1 písm. b) se bude v případě „dané možnosti volby“ z hlediska orgánu, instituce nebo osoby *ex lege* jednat o situaci, kdy jeden z údajů mít musí, a tedy ani nositel RČ nemá alternativu volby takovou, že by se rozhodl neuvést, nesdělil nebo neposkytnout žádný údaj z možné dvojice zvláštním zákonem upravených údajů. Jak je patrné, obě výše uvedené situace předpokládají, že existuje právní úprava, a tedy zákonné meze pro využívání RČ jsou dány.

Posledním limitem, resp. oprávněním, je využívání RČ se souhlasem nositele RČ nebo jeho zákonného zástupce **/§ 13c odst. 1 písm. c) zákona/**. Souhlas podle tohoto ustanovení je pak třeba chápat jako svobodný a vědomý projev vůle nositele RČ, jehož obsahem je svolení s využíváním RČ.

Konstrukce „jiných správních deliktů“ v **ustanovení § 17e zákona** je upravena tak, že nižší sankcí je penalizováno pokutou až do výše 1 mil. Kč „neoprávněné nakládání s rodným číslem“ (§13 odst. 7 zákona), tedy jednotlivý zásah do práva nositele rodného čísla výlučně rozhodovat o jeho využívání. Naopak „systémová“ pochybení jsou penalizována pokutou výrazně vyšší (až do výše 10 mil. Kč), kdy touto sankcí bude potrestána každá právnická osoba nebo podnikající fyzická osoba, která v rozporu s ustanovením § 13c odst. 1 zákona neoprávněně využívá rodná čísla, tedy je buď osobou rozdílnou od těch, jež předpokládají ustanovení § 13c odst. 1 písm. a) a b) zákona, nebo tak činí bez souhlasu nositele RČ, když se nepochybně mohou vyskytnout i různé kombinace „neoprávněných využívání“.

Razantní zásah do desetiletí užívaných „zvyklostí“ při nakládání s RČ a využívání RČ vyřešil zákonodárce **poměrně dlouhou legisvakanční lhůtou** s tím, že po přechodné období se stávající využívání RČ, které není v souladu s platným zněním zákona, nepostihuje²⁾. Takovéto využívání RČ však může být posuzováno i během legisvakanční lhůty jako překročení nezbytně nutného rozsahu zpracovávaných osobních údajů, které neodpovídá účelu zpracování podle zákona o ochraně osobních údajů a může být případně

²⁾ Právnické a fyzické osoby, které do dne nabytí účinnosti tohoto zákona využívaly rodná čísla v souvislosti s plněním svých úkolů nebo předmětem své činnosti (podnikání), a nejde o případy uvedené v § 13c, jsou povinny rodná čísla z jimi takto vedených informačních systémů, evidencí nebo jiných zpracování prokazatelně odstranit do 31. prosince 2005; využívání rodných čísel do uvedeného data se nepovažuje za neoprávněné nakládání s rodným číslem.

uložena sankce (tento postup mohl být kvalifikován jako překročení nezbytně nutného rozsahu zpracování osobních údajů i před účinností zákona č. 53/2004 Sb.). Tedy ty osoby (právnícké i fyzické), které ke své činnosti mohou využívat RČ ve smyslu ustanovení § 13c, mohou RČ získaná v minulosti i dále využívat po nabytí účinnosti zákona. Současně platí, že každé další nově získané (získávané) RČ určené k využívání po účinnosti zákona již podléhá nové zákonné regulaci a limitům, a to ať jde o zpracování evidencí započatých před účinností zákona nebo nově vytvářených již po účinnosti zákona. Právnícké i fyzické osoby, které ke své činnosti využívaly (zpracovávaly) RČ a nespádají po účinnosti zákona pod režim § 13c, musejí nejpozději do konce přechodného období přizpůsobit svá zpracování ustanovení § 13c zákona. Ve většině případů zřejmě půjde o získání souhlasu nositele RČ, avšak s tím, co bylo uvedeno výše, tedy bez zásahu do vůle nositele RČ. Současně i zde platí, že každé další nově získané (získávané) rodné číslo určené k využívání po účinnosti zákona již podléhá nové zákonné regulaci a limitům, a to ať jde o zpracování evidencí započatých před účinností zákona nebo nově vytvářených již po účinnosti zákona.

Využívání rodného čísla je v českém právním řádu upraveno také v řadě podzákoných předpisů. Účinností zákona č. 53/2004 Sb. se podzákoná právní úprava využívání rodných čísel v řadě případů dostala do rozporu se zákonem.

Podzákoné úpravy využívání rodného čísla je nutné, z hlediska jejich souladu se zákonem, posuzovat individuálně. V českém právním řádu jsou podzákoné úpravy, u kterých při absenci zákonného podkladu lze předpokládat souhlas nositele rodného čísla s jeho využíváním, existují však také podzákoné předpisy o využívání rodných čísel, u kterých je soulad se zákonem zcela vyloučen. Při posuzování podzákoných úprav využívání rodného čísla je nutný individuální přístup Úřadu k jednotlivým úpravám; v některých případech bude nutno iniciovat příslušné legislativní změny.

Úřad si je vědom, že zejména praxe, ale i přijatá judikatura, může vyústit v posun aplikačních přístupů, a to i při vědomí toho, že zákonný zásah do zaběhlých „zvyklostí“ je značný a ne vždy může být správně pochopen. Toto aplikační stanovisko Úřad publikuje zejména proto, aby informoval, jakými základními přístupy se bude řídit při výkonu své nové působnosti.

Poznámka: Informace o nových kompetencích Úřadu pro ochranu osobních údajů v souvislosti se zpracováním rodných čísel s odkazem na následné vydání aplikačního stanoviska Úřadu k zákonu č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel) v platném znění byla zveřejněna ve Věstníku v č. 31 v rubrice Sdělení Úřadu.